

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 6 mars 1942 kl. 2 e. m.

Utlåtande angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll samt direktionens protokoll ävensom protokoll från gemensamma sammanträden med fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, samtliga protokoll för tiden från och med den 10 januari 1941, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* den av riksdagens revisorer avgivna berättelsen om verkställd granskning av riksbankens tillstånd och förvaltning under år 1940, *dels* ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1941 ävensom de redogörelser, som av styrelserna för riksbankens avdelningskontor lämnats i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivningen, in- och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid riksbankens pappersbruk och sedeltryckeri tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de redogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1941 har riksbanken erhållit en vinst av 19,476,338 kronor 40 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande riksbankens vinst- och förlusträkning, som förekomma i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

För den granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, som åligger innevarande års riksdags bankoutskott, har utskottet tagit del av *dels* de allmänna protokoll och protokoll över låneärenden, som blivit förda hos fullmäktige i riksgäldskontoret från och med den 10 januari 1941, intill

vilken dag ansvarsfrihet tillerkänts fullmäktige för deras i protokollen antecknade beslut och åtgärder, till och med den 9 januari 1942 ävensom de protokoll, som under samma tid blivit förda vid gemensamma sammanträden med fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, dels den av riksdagens revisorer avgivna berättelsen om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1940—30 juni 1941, dels ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 2 överlämnade, till 1942 års riksdag avgivna berättelse.

Sedan utskottet numera fullgjort sitt granskningsuppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

1:o.

Ränte- och lånepolitiken.

I sitt den 14 mars 1941 avgivna utlåtande nr 21 angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning upptog bankoutsrottet frågan om en sänkning av den allmänna räntenivån. Utskottet erinrade därvid om den betydande stegring av räntorna å penning- och kapitalmarknaderna, som inträffat sedan stormaktskrigets utbrott; räntorna lågo under början av år 1941 trots den sedan maj 1940 inträdda lättningen på kreditmarknaden i allmänhet 1 à $1\frac{1}{2}$ % högre än under förkrigstiden. Utskottet framhöll, att det såväl för näringslivet som för staten vore av vikt, att en viss räntesänkning genomfördes, även om det syntes uppenbart, att räntorna under den tid, som kunde överblickas, komme att ligga något högre än under åren närmast före krigsutbrottet. Enligt utskottets mening borde under samverkan mellan riksgäldskontoret och riksbanken ansträngningarna i första hand inriktas på att nedbringa räntesatserna på statens såväl kortfristiga som långfristiga upplåning. För sådant ändamål borde de finansiella myndigheterna utnyttja sina möjligheter att påverka kreditmarknadens läge och statens upplåningsvillkor.

Den av bankoutsrottet sålunda förordade räntepolitiken godkändes av riksdagen. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 april 1941 angående fortsatt befrielse för riksbanken från sedelinlösningsskyldigheten förklarade sig fullmäktige i riksbanken beredda att medverka till en försiktig politik i syfte att ernå den önskvärda räntesänkningen. Chefen för finansdepartementet uttalade i den med anledning av fullmäktiges nyssnämnda skrivelse avlåtna propositionen (nr 244) sin anslutning till utskottets synpunkter på räntepolitiken.

Såsom närmare framgår av utskottets förenämnda utlåtande hade läget på penningmarknaden sedan maj 1940 under inflytande av inströmningen av utländska valutor och riksbankens medverkan vid finansieringen av statliga

utgifter utvecklats mot allt större lätthet, varigenom förutsättningar skapats för en reducering av räntenivån. Den i utskottets utlåtande tillkännagivna, av statsmakterna godkända avsikten att söka åvägabringa en sänkning av räntenivån medförde, att de tidigare mera latent liggande tendenserna till räntesänkning utlöstes. Att obligationsmarknaden snabbt inställde sig på en lägre räntenivå, visar den avsevärda överteckning på andra försvarslånets 4 % obligationer, som ägde rum i april 1941, och den stegring av obligationskurserna, som inträffade under våren.

Det för en räntesänkning uppkomna gynnsamma läget tillvaratogs av de finansiella myndigheterna dels genom riksbankens diskontosänkning i maj 1941, vilken — till en början med viss tvekan från bank- och sparbankshåll — åtföljdes av en allmän nedsättning från den 1 juli av räntorna hos de olika kreditinstituten, dels ock genom en successiv reducering av diskontot å skattkamarväxlar. Förloppet av denna räntesänkning framgår av den redogörelse, som fullmäktige i riksbanken lämnat i sin till utskottet avgivna berättelse (bankoutskottets memorial nr 1, sid. 6) och till vilken utskottet får hänvisa.

På obligationsmarknaden fortsatte kurserna att långsamt stiga ända till i början av september, då kursläget stabiliserades. Denna nedgång av räntorna på långa lån sammanhängde i väsentlig mån med den alltmera utpräglade lättheten på penningmarknaden. Under tiden januari—augusti 1941 stärktes kreditinstitutens likviditet avsevärt, vilket för affärsbankernas del framträdde i en stegring av deras tillgodohavanden å checkräkning hos riksbanken med 331 milj. kr., samtidigt som deras innehav av skattkamarväxlar ökades med 205 milj. kr. Likviditetsförbättringen ägde ett direkt samband med att riksbanken under nämnda tid tillförde marknaden medel genom att dels inköpa guld och utländska valutor för 254 milj. kr., dels ställa 140 milj. kr. till statens förfogande för finansiering av vissa inköp och dels övertaga skattkamarväxlar för 49 milj. kr. Utvecklingen i riktning mot ett lägre ränteläge på kapitalmarknaden underlättades likaledes genom att riksgäldskontoret till hösten uppsköt sin långfristiga upplåning och genom att riksbanken vid olika tillfällen företog operationer på marknaden.

Den förändring i räntenivån, som inträtt sedan våren 1941, belyses av följande uppgifter. Riksbankens diskonto och övriga utlåningsräntor ävensom affärsbankernas växeldiskonto, övriga utlåningsräntor samt inlåningsräntor (utom på check- och uppsägningsräkning) samt flertalet sparbankers in- och utlåningsräntor ha sänkts med $\frac{1}{2}$ %. Affärsbankerna ha vidare beträffande medel på depositions- och kapitalräkning infört räntedifferentiering, varigenom för större insättningar räntan nedsatts med ytterligare $1\frac{1}{2}$ %. Postsparbanken och pensionsstyrelsen ha sänkt räntan för 10-åriga kommunallån med omkring 0.8 %. Diskontot å tremånaders skattkamarväxlar har reducerats med något över $1\frac{1}{4}$ %. Den effektiva avkastningen på statens 3 % räntelån av år 1934 har sjunkit från 3.6 till 3.2 eller med 0.4 %. Riksgäldskontoret, som under våren 1941 å ett tioårigt lån (andra försvarslånet) betalade 4 % ränta, kunde under hösten samma år försälja 40-åriga obligationer med en

räntefot av $3\frac{1}{2}$ 0/0. Röntan vid emittering av 5-åriga statsobligationer har sjunkit med 1 0/0. Under våren 1941 noterades sålunda första försvarslånet (4 0/0 ränta, återstående löptid $4\frac{1}{2}$ år) till kurser något understigande pari, medan under hösten samma år 3 0/0 obligationer med 5 års löptid placerades till pari. Motsvarande reducering av räntorna har skett å andra obligationer.

Utvecklingen på kreditmarknaden har alltså under loppet av det gångna året lett till en stabilisering av ränteläget för långfristiga statsobligationer vid omkring $3\frac{1}{2}$ 0/0, för medellånga statsobligationer vid omkring 3 0/0 och för tre månaders skattkamarväxlar vid 1 0/0. Därmed har den räntenivå, som utskottet för ett år sedan förordade, förverkligats och betydande räntebesparingar möjliggjorts för staten och näringslivet. Särskilt kan det framhållas, att om icke räntesänkningen å långa lån genomförts, utsikterna för en av flera skäl önskvärd byggnadsverksamhet utan betydande hyresökning varit vida ogynnsammare än de för närvarande äro.

Av det anförda torde framgå, att ränte- och lånepolitiken under tiden från våren 1941 framgångsrikt genomförts i nära överensstämmelse med de av statsmakterna godkända riktlinjerna. I anslutning härtill skedde finansieringen av statens lånebehov under sommaren 1941 huvudsakligen genom kortfristig upplåning. Den i samband med andra försvarslånet bedrivna verksamheten för ökat sparande och organiserad teckning å statslån från den stora allmänhetens sida avbröts emellertid vid detta låns avslutande i april 1941. De i september efter räntestabiliseringen emitterade statslånen förbundos ej med någon dylik hänvändelse till allmänheten, och ifrågavarande verksamhet återupptogs först mot slutet av året. Med hänsyn till den betydelse ur penningpolitisk synpunkt, som största möjliga ökning av allmänhetens nysparande har under rådande förhållanden, innebar nämnda avbrott, vilket icke varit nödvändigt för räntesänkningens genomförande, en viss nackdel. I nuvarande samhällsekonomiska och statsfinansiella läge synes det vara önskvärt, att här avsedda verksamhet kontinuerligt bedrivs och erhåller största möjliga effektivitet, bl. a. genom organiserande av kollektiva insatser från olika grupper av anställda.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet velat för riksdagen

omförmåla.

2:o.

Förvaring av riksdagshandlingar.

Riksdagens revisorer hava under § 4 i sin berättelse angående riksgäldskontoret gjort vissa uttalanden rörande förvaringen av riksdagshandlingar. I detta ärende kommer utskottet framdeles att till riksdagen avgiva särskilt utlåtande; vilket utskottet härigenom velat för riksdagen

anmäla.

3:o.

Protokoll och berättelser.

Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt icke funnit något förhållande, som påkallat särskilt yttrande från utskottets sida; vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

4:o.

Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken.

Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1940 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde beviljas fullmäktige i riksbanken.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må beviljas fullmäktige i riksbanken *dels* för förvaltningen under år 1940 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, *dels ock* för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1941 till och med den 9 januari innevarande år.

5:o.

Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Revisorerna hava i sin berättelse anmält, att revisorerna för sin del tillstyrkte, att ansvarsfrihet måtte beviljas fullmäktige i riksgäldskontoret för den tid, revisionen omfattat.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende på riksgäldskontorets ställning och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran, samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att fullmäktige i riksgäldskontoret må tillerkännas ansvarsfrihet ej mindre för den av riksdagens år 1941 församlade revisorer granskade förvaltningen av riksgäldskontoret under tiden 1 juli 1940—30 juni 1941 än även för alla beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1941 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 6 mars 1942.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg, Berling, Nordborg**, *Sandén, Ohlin, Leander, Nordenson** och *Bodin*;

från andra kammaren: herrar *Paulsen**, *Andersson i Falkenberg, K. A. Westman, Hall**, *Andersson i Munkaljungby**, *Westerdahl**, *Söderdahl** och *Ericsson i Åtvidaberg**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.